

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettavaksi siten, että rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista harkinnanvaraisista päätöksistä voidaan valittaa yleiseen tuomioistuimeen, ensi asteenä käräjäoikeuteen. Muutosta voitaisiin hakea suoritettun ajan menettämistä ja ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskeviin päätöksiin.

Samalla ehdotetaan rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettavaksi niin, että vankiloiden kurinpitojärjestelmä yhdenmukaistetaan ja avolaitoksissa siirrytään suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmään. Tällöin avolaitosajan menettämisseuraamuksesta luovuttaisiin ja

sen sijasta määrättäisiin kurinpitorangaistuksena suoritettun ajan menetys.

Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia sekä tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annettua lakia. Nämä muutosehdotukset ovat rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muutoksista johtuvia, lähinnä teknisiä muutoksia.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan samanaikaisesti kuin laki rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta eli 1 päivänä elokuuta 2001.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Yleistä	4
Suoritetun ajan menetys.....	5
Avolaitosajan menettäminen	5
Poistumis- ja opintolupiin liittyvät päätökset	6
Ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen	7
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	8
Ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen	8
Ruotsin, Tanskan ja Norjan lainsäädäntö	8
2.3. Nykytilan arviointi.....	9
Muutoksenhakukielto	9
Muutoksenhakutuomioistuimien	10
Vankiloiden kurinpitojärjestelmän muuttaminen	10
Vankiloiden johtokuntien lakkauttaminen	11
Käsittely käräjäoikeudessa.....	12
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	12
4. Esityksen vaikutukset	13
5. Asian valmistelu	14
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	14
1. Lakiehdotusten perustelut.....	14
1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	14
2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta	14
3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa	15
4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa	15
7 luku. Muutoksenhaku	16
1.2. Oikeudenkäymiskaari	19
25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen	19
1.3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä.....	19
1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista	20
2. Voimaantulo	20
LAKIEHDOTUKSET.....	21
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	21

oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta	24
maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	24
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	25
LIITE.....	26
RINNAKKAISTEKSTIT	26
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	26
oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta	32
maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta	33
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	34

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Suomen perustuslain mukaan oikeusturva on jokaiselle kuuluva keskeinen perusoikeus. Oikeusturvaan sisältyy muun muassa perustuslain 21 §:ssä säädetty muutoksenhakuoikeus. Lainkohdan mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Edelleen lainkohdassa säädetään, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus hakea muutosta, turvataan lailla. Lisäksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa edellytetään, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Vankien muutoksenhakuoikeutta rajoitetaan vankeinhoitoasetuksen (878/1995) 75 §:ssä, jossa pääsääntönä on muutoksenhakukielto. Muutoksenhaku on mahdollinen vain kurinpitörangaistuksena määrätystä suoritettun ajan menetyksestä, tällöinkin asetuksessa säädetyn rajoituksin. Muuhun kurinpitörangaistusta tai vangin kohtelua koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena sitä, ettei vangilla yleensä ole mahdollisuutta hakea muutosta hänelle määrättyyn kurinpitörangaistukseen, ja katsonut, että muutoksenhakujärjestelmä on oikeusturvan ja yhtenäisen rangaistuskäytännön kannalta välttämätön (LaVM 17/1994 vp., s. 3). Vastaavasti eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että vankeja koskevat muutoksenhakusäännökset ovat asetuksen tasoiset ja niiden sisältönä on pääosin muutoksenhakukielto. Valiokunnan mukaan vankeinhoitoasetuksen muutoksenhakusäännökset on otettava kiireellisesti arvioitaviksi perustuslain kannalta ja nostettava sääntely lain tasolle (PeVL 12/1998 vp., s. 6-7).

Valtioneuvosto asetti 23 päivänä syyskuuta 1999 komitean, jonka tehtävänä on valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi

vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Vankeusrangaistuskomitean toimikausi päättyy 31 päivänä maaliskuuta 2001. Toimeksiantonsa mukaisesti komitea valmistelee vankien muutoksenhakuoikeutta koskevan uudistuksen, jonka yhteydessä muutoksenhakua laajennetaan ja säännökset siirretään asetuksesta lain tasolle.

Oikeusministeriö täydensi vankeusrangaistuskomitean toimeksiantoa 22 päivänä kesäkuuta 2000. Uuden toimeksiannon mukaan perusoikeusnäkökulmasta olisi perusteltua, että komitea tekisi jo tässä vaiheessa ehdotuksen siitä, miten oikeus hakea muutosta niihin harkinnanvaraisiin hallinnollisiin päätöksiin, jotka tosiasiaassa merkitsevät suoritettavan laitossajan pidentymistä, tulisi säännellä.

Viimeksi mainittu toimeksianto koskee vain oikeusturvan kannalta keskeisiä, rangaistuksen pituuteen vaikuttavia kurinpitörangaistuksia ja päätöksiä. Uuteen toimeksiantoon eivät sisälly muut kurinpitörangaistukset tai vankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat päätökset. Niihin liittyvien muutoksenhakusäännösten valmistelua vankeusrangaistuskomitea jatkaa toimeksiantonsa mukaisesti.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (39/1889; RTL) laitossajan tosiasialliseen pituuteen vaikuttavia harkinnanvaraisia päätöksiä ovat suoritettun ajan menetys (RTL 2:10), avolaitossajan menetys (RTL 4:7), poistumislupa-ajan (RTL 2:3 b) ja opintolupa-ajan (RTL 3:8) jättäminen laskematta rangaistusajaksi sekä ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen (RTL 2:13). Näiden yhteydessä vanki joko menettää suoritettua rangaistusaikaa, jolloin laitoksesta vapautumisen ajankohta

vastaavasti siirtyy, tai ehdonalaisen vapautumisen ajankohtaa lykätään.

Kurinpitorangaistuksena suoritettua aikaa voidaan menettää enintään 20 vuorokautta kerrallaan ja saman rangaistuskauden aikana yhteensä enintään 90 vuorokautta. Avolaitosaikaa saatetaan yhden rangaistuskauden aikana menettää yhteensä enintään kuusi kuukautta. Poistumis- ja opintolupiiin liittyvät menetykset voivat yleensä aiheuttaa vain lyhyen, muutaman vuorokauden laitosaajan pidennyksen. Ehdonalaisen vapautumisen lykkämisellä ehdonalaista vapautumista on mahdollista siirtää enintään siihen asti, kun rangaistus on kokonaan suoritettu.

Suoritettun ajan menetys

Kurinpitorangaistuksena määrättävästä suoritettun ajan menetyksestä säädetään RTL 2 luvun 10 §:ssä. Jos suljetussa laitoksessa oleva vanki rikkoo vankilan järjestystä, poistumis-, siviilityö- taikka opintoluvan ehtoja tai tekee laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan arvioidaan seuraamuksena olevan sakko (järjestysrikkomus), vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena

- 1) varoitus,
- 2) oikeuksien menettäminen tai vähentäminen (oikeuksien menetys),
- 3) siirtäminen yksinäishuoneeseen (yksinäisyys) taikka
- 4) jos vankia rangaistaan yksinäisyydellä, tämän ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi lukematta rangaistusajaksi (suoritettun ajan menetys).

Avolaitoksissa kurinpitorangaistusten käyttöä on rajoitettu. Niitä voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on poistumis-, opinto- tai siviilityöluvan ehtojen rikkominen. Muihin rikkomuksiin ei voida soveltaa suoritettun ajan menetyksiä tai muita RTL 2 luvun 10 §:n 1 momentin 2-4 kohdassa mainittuja kurinpitorangaistuksia (RTL 4:7).

Suoritettun ajan menetyksiä käytettiin Suomen vankiloissa vuonna 1999 yhteensä 16 kertaa. Menetys oli 11 tapauksessa pituudeltaan yli seitsemän vuorokautta ja 5 tapauksessa seitsemän vuorokautta tai vähemmän. Suoritettun ajan menettämiseen johtanut teko

täyttää yleensä rikoksen tunnusmerkistön. Menetyksen syynä ovat ennen muuta huumausaine- ja väkivaltarikokset tai laitosjärjestyksen rikkomiset.

Suoritettun ajan menettämisestä päättää vankilan johtokunta RTL 2 luvun 10 a §:n mukaisesti. Johtokunta saa rangaista vankia enintään 20 vuorokauden yksinäisyydellä ja tähän liittyvällä suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteinen aika ei yhdellä rangaistuskaudella saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 vuorokautta.

Suoritettun ajan menetyksiä koskevista päätöksistä vangilla on rajoitettu muutoksenhakuoikeus. Vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta vankilan johtokunnan päätökseen, jolla määrätään ehdoton suoritettun ajan menetys 10 vuorokautta pitemmäksi ajaksi. Näin ollen muutosta voidaan hakea yksittäisiin 11—20 vuorokauden menetyksiin.

Lisäksi muutoksenhaku on vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukaan mahdollinen silloin, kun samalla rangaistuskaudella aikaisemmin määrättyjen suoritettun ajan menetyksen kanssa yhteenlaskettuna menetys ylittää 30 vuorokautta. Tällöin muutoksenhakuoikeus koskee yhteenlaskettuja 31—90 vuorokauden menetyksiä.

Muutosta suoritettun ajan menetykseen haetaan oikeusministeriöltä. Oikeusministeriössä asian ratkaisee esittelystä vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja. Suoritettun ajan menetyksiä koskevia muutoshakemuksia tehtiin vuosina 1993—1999 yhteensä 17. Muutoshakemusten määrä on laskenut ja viime vuosina niitä on tehty enintään 1 vuodessa.

Avolaitosaajan menettäminen

Vuoden 1999 lopussa Suomessa oli yhteensä 18 avovankilaa, avovankilaosastoa ja työsiirtolaa, joihin oli sijoitettu 27 % vangeista (vuonna 1999 keskimäärin 739 vankia kaikkiaan 2 743 vangista).

Avolaitosten kurinpito poikkeaa suljetuista laitoksista. Merkittävimpana erona on avolaitosaajan menettäminen, josta säädetään RTL 4 luvun 7 §:ssä. Pykälässä ilmaistaan kaksi pääsääntöä:

1) Jos vanki on avolaitoksesta poistumisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi.

2) Jos avolaitoksessa oleva on järjestyserikkomuksen taikka poistumis-, siviilityö- tai opintoluvan ehtojen rikkomisen vuoksi toimitettu vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi.

Näitä pääsääntöjä täydentää RTL 4 luvun 7 §:n säännös, jonka mukaan rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn takia oikeusministeriö voi määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Säännöksen nojalla oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut määräyksen (3/011/96). Sen mukaan enintään kaksi kuukautta avolaitosaikaa voidaan jättää lukematta rangaistusajaksi, jos vanki päihdyttää itsensä avolaitoksessa tai poistuu luvatta avolaitoksesta.

Päätöksen avolaitosajan menettämisestä tekee oikeusministeriön istunto (eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annettu laki, 324/1970). Lain 2 §:n mukaan oikeusministeriön istunnossa toimii puheenjohtajana ministeriön vankeinhoito-osaston päällikkö sekä muina jäseninä vankeinhoidon ylitarkastaja ja esittelijäjäsenenä se ministeriön virkamies, jonka tehtäviin asian esittely kuuluu.

Oikeusministeriön istunnon noudattaman käytännön mukaan avolaitoksesta luvattomasti poistunut menettää laitosaikaa kaksi kuukautta tai, jos hän on ollut avolaitoksessa lyhyemmän ajan, tämän ajan. Päihderikkomuksissa vanki menettää 14 vuorokautta. Lain mukaan samalla rangaistuskaudella avolaitosaikaa voidaan jättää lukematta rangaistusajaksi enintään kuusi kuukautta.

Luvattomia avolaitospoistumisia käsiteltiin oikeusministeriön istunnossa vuonna 1999 yhteensä 65 ja päihderikkomuksia 184. Viimeksi mainitut täyttävät yleensä huumausainerikoksen tunnusmerkistön.

Avolaitoksia koskevana erityissäännöksenä luvatun avolaitoksesta poistuminen rinnastuu rikoslain (39/1889) 16 luvun 16 §:ssä säädettyyn vangin karkaamiseen. Vangin karkamisesta tuomittiin tuomioistuimissa vuonna 1998 keskimäärin yhden kuukauden

vankeusrangaistus, mutta myös sakkorangaistusta käytettiin seuraamuksena.

Poistumis- ja opintolupiin liittyvät päätökset

Vankien lomaa, opiskelua ja työntekoa laitoksen ulkopuolella säännellään poistumislupaa, opintolupaa ja siviilityölupaa koskevin säännöksin.

Vuonna 1999 myönnettiin yhteensä 11 558 poistumislupaa. Poistumislupia myönnetään tärkeästä syystä tai rangaistusajan pituuden perusteella. Ilman erityistä syytä poistumislupaa ei saa myöntää kolmea vuorokautta pitempänä, matka-aikaa mukaan lukematta. Poistumislupia voidaan myöntää yhteensä enintään kuusi vuorokautta neljän kuukauden jakson aikana.

Laitoksen ulkopuolella tapahtuvaa opiskelua ja työntekoa varten vangeille myönnettiin vuonna 1999 yhteensä 238 opintolupaa ja 144 siviilityölupaa.

Poistumis-, opinto- ja siviilityöluvan ehtojen rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset eroavat toisistaan. Poistumislupaehtojen (RTL 2:3 b) ja opintolupaehtojen (RTL 3:8) rikkomisen yhteydessä voidaan käyttää rangaistusajan pituuteen vaikuttavaa harkintaa. Kyseisissä lainkohdissa säädetään, että aika, jonka vanki on luvan nojalla laitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos vanki noudattaa lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa oikeusministeriön tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko laitoksen ulkopuolella oloaika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi.

Lupaehtojen rikkomista voi olla esimerkiksi yritys tuoda salaa rangaistuslaitokseen aineita tai esineitä, jotka saattavat aiheuttaa häiriötä, poistumisluvan perusteena olevan tärkeän asian hoitamisen laiminlyönti, järjestyshäiriö poissaolon aikana, sallitun oleskelupaikan ulkopuolella oleskelu ja ilmoittautumisen laiminlyönti.

Näissä tapauksissa harkinnanvaraista on sen ajanjakson rangaistusajaksi lukeminen, joka jää poistumispäivän ja palaamispäivän väliin. Käytännössä tämä ajanjakso voi yleensä olla enintään muutama vuorokausi.

Silloin kun vanki ei palaa määräaikana,

määrätyn paluupäivän ja todellisen paluupäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Lisäksi on harkinnanvaraista, lasketaanko luvallinen poistumisaika rangaistusaikaan.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston poistumisluvista antaman määräyksen (8/011/95) mukaan päätöksen siitä, lasketaanko poissaoloaika rangaistusajaksi, tekee vankilan johtaja.

Siviilityöluvasta oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut RTL 2 luvun 3 b ja 3 luvun 8 §:stä poikkeavan määräyksen (4/011/98). Määräyksen mukaan

siviilityöluva-aika lasketaan rangaistusaikaan, vaikka lupaehtoja olisi rikottu. Siinä tapauksessa, että vanki ei palaa rangaistuskäytökseen luvassa mainittuna määräaikaan, käytäntö on yli meneviltä vuorokausilta sama kuin poistumis- ja opintoluvissa. Määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainittuja päiviä lukuun ottamatta.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto tilastoi poistumis-, opinto- ja siviilityöluvien rikkomisesta aiheutuneet kurinpidolliset seuraamukset ja peruutettujen lupien määrän. Vuonna 1999 poistumislupaehtoja rikottiin lievästi 607 ja törkeästi 378 tapauksessa. Poistumisluparikkomusten vuoksi määrättiin 178 kurinpitorangeistusta, peruutettiin 201 avolaitosmääräystä ja tehtiin 5 rikosilmoitusta. Opintolupia peruutettiin 33, ja määrättiin 6 kurinpitorangeistusta. Siviilityöluvia peruutettiin 9, ja kurinpitorangeistuksia määrättiin 1.

Sen sijaan käytettävissä ei ole tilastoa siitä, missä määrin tehdään niitä päätöksiä, joiden mukaan poistumis- ja opintolupa-aikaa ei lasketa rangaistusajaksi. Vankitietokannasta tehdyn otoksen perusteella säännöstä sovelletaan käytännössä vähän. Tämä johtuu osaltaan siitä, että poistumisluvat ovat usein niin lyhyitä, ettei menetettäviä päiviä juuri ole. Lisäksi poistumis- ja opintoluvissa on saatettu siirtyä kohti siviilityöluvien mukaista käytäntöä, eli harkinnanvaraisia menetyksiä ei käytetä.

Ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen

Ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä säädetään RTL 2 luvun 13 §:ssä. Lainkohdan mukaan ehdonalaiseen vapauteen päästämistä päättää oikeusministeriö tai sen ohjeiden mukaan vankilan johtokunta. Jos johtokunta päättää, ettei vankia päästetä ehdonalaiseen vapauteen kuukauden kuluessa siitä, jolloin hänet voidaan aikaisintaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, asia on saatettava oikeusministeriön ratkaistavaksi. Lisäksi oikeusministeriö voi määrätä, että lykkääminen on muissakin tapauksissa saatettava ministeriön ratkaistavaksi.

RTL 2 luvun 13 §:n nojalla oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskevan määräyksen (2/011/00). Määräyksen mukaan vangin ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohtaa voidaan lykätä, jos

1) täytäntöönpanoon on tulossa uusia tuomioita,

2) vanki haluaa perustellusta syystä vapautumisensa lykkäämistä taikka

3) vangin käytöksen, hänen uhkaustensa tai hänen mielentilansa perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy toisen henkilön henkilökohtaista turvallisuutta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi.

Kyseisen vankeinhoito-osaston määräyksen mukaan vankilan johtokunta voi lykätä ehdonalaiseen vapauteen päästämistä uuden tuomion tai vangin perustellun pyynnön vuoksi enintään kuukaudella aikaisimmasta mahdollisesta ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ajankohdasta. Jos johtokunta katsoo olevan aihetta lykätä ehdonalaista vapautumista muusta syystä tai enemmän kuin kuukaudella, asia on alistettava oikeusministeriön istunnon ratkaistavaksi. Istunto voi erityisistä syistä lykätä ehdonalaiseen vapauteen päästämistä myös muilla kuin vankeinhoito-osaston määräyksessä mainituilla perusteilla.

Oikeusministeriön istunto käsiteli vuonna 1999 kolme ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskevaa asiaa. Kahdessa tapauksessa vanki itse pyysi täytäntöönpanon lykkäämistä uusien tuomioiden vuoksi, ja

yhdessä tapauksessa lykkäyksen perusteena oli vaara, että vanki syyllistyy törkeään rikokseen ja lykkääminen on tarpeen sen estämiseksi.

Laitosten johtokuntien ehdonalaisen vapautumisen lykkäämiskäytäntöä on selvitetty vuonna 1996. Tuolloin tehdyn otoksen mukaan johtokunta lykkäsi ehdonalaista vapautumista 0,3 % tapauksista eli koko maassa arviolta muutamassa kymmenessä tapauksessa vuodessa. Otoksessa kaikki lykkäykset tapahtuivat vangin pyynnöstä. Perusteena olivat uudet täytäntöön pantaviksi tulevat rangaistukset.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990), jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, 5 artiklassa ja YK:n kansainvälisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklassa käsitellään vapaudenriistoa ja sen tuomioistuinkontrollia. Samasta asiasta säädetään Suomen perustuslain 7 §:ssä, jonka mukaan vapaudenmenetyksen sisältävän rangaistuksen määrää tuomioistuin. Myös muun vapaudenmenetyksen laillisuus tulee voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei vangin ehdonalaisen vapautumisen lykkääminen merkitse sellaista uutta vapaudenriistoa, jota varten tulisi taata tuomioistuinkontrolli, jos vapaudenriiston kokonaiskesto pysyy tuomioistuimen alun perin määräämän rangaistuksen rajoissa.

Suomen perusoikeusudistuksen yhteydessä ei ole otettu kantaa vapaudenmenetysaikaa pidentävien päätösten suhteesta nykyiseen perustuslain 7 §:ään. Kun ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on periaatteessa harkinnanvaraista, perustuslain 7 §:n säännökset eivät näyttäisi ulottuvan vapaudenmenetystä pidentäviin päätöksiin silloin, kun tuomioistuimen määräämää rangaistusaikaa ei ylitetä. Jos vapaudenmenetystä pidentävä

päätös johtaa alkuperäisessä tuomiossa asetetun rangaistusajan ylittymiseen, kyseessä on kuitenkin vapaudenriistoa koskeva päätös, jonka suhteen tulee taata mahdollisuus tuomioistuimessa tapahtuvaan laillisuuskontrolliin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansainvälisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa käsitellään oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Vastaavasti Suomen perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeusturvasta ja oikeudesta saada päätös tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Ihmisoikeussopimuksissa ei aseteta esteitä kurinpitörangaistuksen määräämiselle kurinpitomenettelyssä, eikä niistä seuraa vaatimusta kurinpitörangaistusten tuomioistuinkäsittelyyn saattamisesta. Poikkeuksellisesti kurinpitoseuraamus on kuitenkin voitu katsoa luonteeltaan sellaiseksi, että sen määrääminen on rikossyytteestä päättämistä, jolloin menettelyn tulee täyttää rikosprosessin vaatimukset.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi ”Campbell ja Fell”-tapauksessa, että kurinpitörangaistus, jolla valittajien odotettavissa olevaa vapautumista lykättiin 570 vuorokautta ja jossa oli kysymys vakavista rikoksista, olisi tullut käsitellä rikossyytteenä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaisessa menettelyssä. Tuomioistuimen mukaan ehdonalaisen vapautumisen käytäntö loi oikeutetun odotuksen vapautumisesta ennen rangaistuksen päättymistä. Tämän vuoksi vapauttamisen lykkääminen oli lykkäyksen pituus huomioon ottaen rikossyytteestä päättämistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytäntö ei tältäkin osin näyttäisi asettavan vaatimuksia Suomen nykyiselle järjestelmälle. Suomessa vapaudenmenetysaikaa pidentävät päätökset ovat olennaisesti lyhyempiä, ja vakavat rikokset käsitellään rikosasioina yleisissä tuomioistuimissa.

Ruotsin, Tanskan ja Norjan lainsäädäntö

Ruotsissa vankien kurinpitörangaistuksina

käytetään varoitusta ja ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä. Ehdonalaisen vapauden lykkäämistä koskevat säännökset uudistettiin 1 päivänä tammikuuta 1999, jolloin tuli voimaan uusi rikoslain 26 luvun 7 §. Sen mukaan ehdonlaiseen vapauteen pääsyä voidaan kurinpitorangeistuksena lykätä enintään 15 vuorokautta kerrallaan. Ruotsin rikoslain 26 luvun 9 §:n mukaan päätöksen lykkäämisestä tekee vankeinhoitohallitus, joka voi delegoida päätösvallan asiassa. Käytännössä lykkäyspäätökset tehdään yleensä rangaistuslaitoksissa paikallistasolla.

Kurinpidollisiin lykkäämispäätöksiin voidaan Ruotsissa hakea muutosta hallintotuomioistuimelta, ensi asteena lääninoikeus. Vuonna 1999 vankeinhoitolaitoksessa tehtiin lykkäämispäätöksiä yhteensä 1 363 ja lykkäysvuorokausia oli 10 214. Keskimääräinen lykkäämisaika kurinpitorangeistusta kohti oli seitsemästä kahdeksaan vuorokautta. Tietoja lykkäämistä koskevien muutoksenhakujen määrästä ei ole käytettävissä.

Ruotsissa vangin mahdollisuus hakea muutosta oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeviin päätöksiin on erittäin laaja. Muutoksenhakujärjestelmän yhtenäisyyden vuoksi Ruotsissa on päädytty siihen, että rangaistuksen pituuteen vaikuttavista kurinpitopäätöksistä muutoksenhaku tehdään hallintotuomioistuimiin, koska valtaosa muutoksenhaun kohteena olevista asioista on luonteeltaan niille kuuluvia.

Tanskassa on säädetty uusi, 1 päivänä heinäkuuta 2001 voimaan tuleva rangaistusten täytäntöönpanolaki. Sen mukaisia kurinpitorangeistuksia ovat varoitus, sakko ja rangaistusselli. Tanskassa kurinpitoseuraamukset eivät vaikuta rangaistuksen pituuteen. Sen sijaan ehdonalaisen vapauteen pääsyä voidaan lykätä rikoslain 38 §:n nojalla. Vuonna 1998 lykkäämispäätöksiä tehtiin noin 600.

Tanskassa vangin muutoksenhakumahdollisuudet ovat suppeampia kuin Ruotsissa. Tanskan uuden rangaistusten täytäntöönpanolain 112 §:n mukaan vangit voivat valittaa lähinnä rangaistusajan pituutta ja kurinpitorangeistusten käyttöä koskevista

päätöksistä. Muutoksenhaku tehdään yleiseen tuomioistuimeen. Ehdonalaisen vapautumisen lykkäämispäätöksistä valitus voidaan tehdä aina, kun vapautumisajankohta lykkäytyisi yli rikoslain mukaisen määräosan tai elinkautisessa rangaistuksessa yli 14 vuoden. Rangaistusten täytäntöönpanolakiin perustuvat valitukset käsitellään yleensä siinä käräjäoikeudessa, jossa ratkaisun tehnyt laitos sijaitsee.

Norjassa kurinpitorangeistuksia ovat nuhtelu, kiello osallistua työhön, työrahan menetys (sakko), enintään yhden kuukauden yksinäishuone ja enintään yhden kuukauden suoritetun ajan menetys. Norjassa ei ole mahdollisuutta hakea tuomioistuimelta muutosta vankeinhoitoviranomaisten kurinpitopäätöksiin.

2.3. Nykytilan arviointi

Muutoksenhakukielto

Suomessa vankien muutoksenhakua rajoittaa vankeinhoitoasetuksen 75 §:n mukainen muutoksenhakukielto. Vangilla on mahdollisuus hakea muutosta vain suoritetun ajan menetyksestä koskevaan päätökseen asetuksessa säädettyin rajoituksin. Muuhun kurinpitorangeistusta tai vangin kohtelua koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Muutosta haetaan oikeusministeriöltä.

Nykyinen järjestelmä on ongelmallinen muutoksenhakukiellon asetuksentasoisuuden, laajuuden ja muutoksenhakuasian ratkaisevan elimen näkökulmasta. Perustuslain 21 §:n mukainen oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi ei toteudu. Lainkohdan mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, kuten oikeus hakea muutosta, tulee turvata lailla. Lisäksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa edellytetään, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Muutoksenhaun ja vankien oikeusturvan kannalta tärkeimpiä ovat ne harkinnanvaraiset hallinnolliset päätökset, jotka vaikuttavat laitoksessa suoritettavan rangaistusajan pituuteen. Näitä päätöksiä

ovat päätös suoritetun ajan menetyksestä, päätös avolaitosajan menetyksestä, päätös ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä sekä päätökset poistumis- ja opintolupa-ajan jättämisestä laskematta rangaistusajaksi.

Erityisen ongelmallista on, että nykyisin muutoksenhakumahdollisuus koskee vain suoritetun ajan menetyksiä. Toisaalta edellä mainitut, eräissä tapauksissa huomattavasti enemmän laitosaikaa pidentävät päätökset eivät kuulu muutoksenhakuoikeuden piiriin.

Lisäksi perustuslain 21 §:n näkökulmasta on ongelmallista se, että muutosta haetaan oikeusministeriöltä. Järjestely ei täytä perustuslain mukaista vaatimusta tuomioistuimesta tai muusta riippumattomasta lainkäyttöelimestä.

Tässä yhteydessä on myös otettava huomioon perustuslain 107 §:n soveltamisrajoitus. Jos asetuksen tai muun lakia alemmanasteisen säädöksen säännös on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, sitä ei saa soveltaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Muutoksenhakutuomioistuin

Rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavissa päätöksissä mahdollisina muutoksenhakueliminä tulevat Suomessa kysymyksen yleiset tuomioistuimet, hallintotuomioistuimet tai vankeinhoidon alalle mahdollisesti perustettava erityistuomioistuin.

Muutoksenhaun kohteena olevien asioiden laadun perusteella muutoksenhakueliminä ensisijaisia ovat yleiset tuomioistuimet. Määrällisesti keskeisiä muutoksenhaun piiriin kuuluvia asioita ovat avolaitosajan ja suoritetun ajan menettäminen, jotka seuraavat yleensä rikosperusteella.

Näissä tapauksissa vankeinhoitoviranomaisten kurinpitovallan ja rikosprosessin rajan määrittää rikoslain 2 luvun 13 §. Lainkohdan mukaan silloin, jos rangaistusvanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muuten ollessaan vankilaviranomaisen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä määrätään laitoksessa kurinpitovanki rangaistus niin kuin erikseen säädetään. Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin

sakkorangaistus, rikoksentehtyjä on pantava siitä syytteeseen tuomioistuimessa. Samoin silloin, kun rangaistusvanki tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella, hänet on pantava siitä syytteeseen tuomioistuimessa.

Sen lisäksi, että muutoksenhaun piiriin ehdotetut kurinpitotoasiat vastaavat laadultaan yleisten tuomioistuinten käsittelemiä asioita, myös muutoksenhaun käytännön järjestäminen puoltaa tätä ratkaisua. Koska käräjäoikeuksien verkosto on tiheä, muutoksenhaku voidaan ilman merkittäviä erityisjärjestelyjä järjestää kattavasti koko maassa. Sen sijaan hallintotuomioistuinten verkosto on olennaisesti käräjäoikeuksia harvempi, ja mahdollisen vankeinhoidon erityistuomioistuimen kohdalla ongelmaksi muodostuisi muun muassa perustuslain 21 §:ssä edellytetty kuulemisen järjestäminen.

Vankiloiden kurinpitojärjestelmän muuttaminen

Rangaistusajan tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista päätöksistä kurinpitoon liittyviä ovat suoritetun ajan menetys, avolaitosajan menetys sekä poistumis- ja opintolupa-ajan jättäminen lukematta rangaistusajaksi.

Muutoksenhaun käytännön järjestämisen kannalta ongelmallista on se, että Suomessa suljettujen ja avolaitosten kurinpitojärjestelmät poikkeavat toisistaan. Suljetuissa laitoksissa laitoksen pituuteen vaikuttavia kurinpitoseuraamuksia ovat suoritetun ajan menetys sekä poistumis- ja opintolupa-ajan rangaistusajaksi lukematta jättäminen. Nämä molemmat seuraamukset ovat käytettävissä myös avolaitoksissa kuitenkin sillä rajoituksella, että suoritetun ajan menetyksiä voidaan soveltaa vain poistumis-, opinto- ja siviilityöluopaehtojen rikkomistapauksissa.

Avolaitosten kurinpidossa keskeisessä asemassa on kuitenkin avolaitosajan menettäminen, jota vastaavaa seuraamusta ei suljetuissa laitoksissa ole. Tässä suhteessa Suomen kurinpitojärjestelmä poikkeaa edellä käsitellyistä vertailumaista, Ruotsista, Tanskasta ja Norjasta. Niissä eri laitostyyppien kurinpitojärjestelmät ovat yhtenäisiä, eikä avolaitosajan menettämisen kaltaista laitostyyppiin sidottua

erityisseuraamusta ole. Muutoksenhaun järjestämisen kannalta kahden kurinpitojärjestelmän käyttö on ongelmallista siksi, että kurinpitopäätökset tehdään eri hallinnon tasoilla. Suoritetun ajan menetyksestä päättää vankilan johtokunta, poistumis- ja opintolupa-ajan rangaistusajaksi laskematta jättämisestä vankilan johtaja ja avolaitosajan menettämisestä oikeusministeriön istunto.

Rangaistusten täytäntöönpanon hallintouudistuksen yhteydessä oikeusministeriön istunto lakkautetaan 1 päivästä elokuuta 2001 lukien. Uudistuksen toteuduttua avolaitosajan menettämistä päättäisi rikosseuraamusvirasto.

Rikosseuraamusviraston päätöksestä muutoksenhaku olisi tehtävä Helsingin käräjäoikeuteen, mikä olisi monesta syystä hankala järjestely. Yhtenä rikoslain 2 luvun 13 §:n perusajatuksena on rikosten seulonta prosessiekonomisilla perusteilla niin, että vakavista rikoksista syytetään tuomioistuimessa, lievät tapaukset voidaan käsitellä kurinpitomenettelyssä. Tätä taustaa vastaan tuskin on mielekästä, että vakava avolaitoksessa tapahtunut rikos voitaisiin käsitellä paikallisessa käräjäoikeudessa, mutta lievä rikos tulisi rikosseuraamusviraston käsiteltäväksi ja sieltä mahdollisen muutoksenhaun kautta Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Se, että eri puolilla maata tehdyistä avolaitosajan menettämispäätöksistä valitukset kasautuisivat Helsinkiin, olisi prosessuaalisesti hankalaa erityisesti suullisen ja välittömän prosessin näkökulmasta. Lisäksi ratkaisu olisi ongelmallinen Helsingin käräjäoikeuden toimintaa ajatellen, koska käräjäoikeus on jo nyt oikeuspaikkana monessa erityisasiassa.

Myös vankiloiden käytännön toiminnan kannalta kahteen kurinpitojärjestelmään liittyvä muutoksenhaku aiheuttaisi ongelmia. Varsin yleistä on, ettei avolaitos toimi itsenäisenä yksikkönä, vaan suljetun laitoksen yhteydessä tai alaisuudessa. Tällöin saattaisi syntyä esimerkiksi seuraava muutoksenhakutilanne. Vankilan tiloista, joissa työskentelee sekä suljetun osaston että avovankilaosaston vankeja, löytyy huumausaineita. Jos kysymyksessä on

suljetun osaston vanki, vankilan johtokunta voisi tehdä päätöksen suoritetun ajan menettämisestä huumausainerikoksen perusteella. Avolaitosvangin tilanne olisi toinen. Päätösvalta on oikeusministeriön istunnolla ja 1 päivästä elokuuta 2001 rikosseuraamusvirastolla.

Vankilan johtokunta ei näin ollen voisi tehdä päätöstä avolaitosajan menettämistä, vaikka teko ja sen ympäristö olisi sama kuin suljetun osaston vangilla.

Vaikka kysymyksessä olisi itsenäinen avovankila, muutoksenhakujärjestelmä ei olisi yksiselitteinen. Avolaitosvankiin voidaan eri perusteilla kohdistaa kolmenlaisia rangaistuksen pituuteen vaikuttavia kurinpitoseuraamuksia: suoritetun ajan menetys, poistumis- ja opintolupaan liittyvä rangaistusajan lukematta jättäminen ja avolaitosajan menettäminen. Käytännössä kahta ensin mainittua ei tällä hetkellä juuri käytetä. Jos yksittäistapauksessa näin tapahtuisi, muutoksenhaku ohjautuisi paikalliseen käräjäoikeuteen, kun taas avolaitosajan menettämiseen haettaisiin muutosta Helsingin käräjäoikeudelta.

Vankiloiden johtokuntien lakkauttaminen

Rangaistusten täytäntöönpanon hallintoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 136/2000 vp) ehdotettiin vankiloiden johtokuntien lakkauttamista. Esityksessä todettiin, että vankiloiden johtokuntien tehtävät ovat viime vuosina oleellisesti vähentyneet, ja ehdotettiin, että johtokuntien toimivaltaa kurinpitoasioissa sekä vangin päästämisenä ehdonalaiseen vapauteen käyttäisi jatkossa vankilan johtaja.

Rangaistusten täytäntöönpanon 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulevan hallintouudistuksen yhteydessä johtokuntien tehtäviä siirtyy johtajille. Eduskunnan lakivaliokunta kuitenkin katsoi (LaVM 13/2000 vp), että vangin kurinpitoa, yksinäisyyteen määrittämistä ja kahlehtimista koskevat muutosehdotukset (RTL 2:10 a, 10 b ja 11) eivät liittyneet rangaistusten täytäntöönpanon hallintoa koskevaan ehdotukseen. Lakivaliokunnan kannan mukaisesti ne poistettiin lakiehdotuksesta.

Uudistetun lainsäädännön tullessa voimaan ne jäävät ainoiksi laissa oleviksi säännöksiksi, joissa säädetään vankiloiden johtokunnista.

Lakivaliokunnassa kuultu eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että johtokuntien lakkauttaminen lisäisi vankiloiden kurinpitomenettelyn problemaattisuutta. Jos johtokunnat poistuisivat, kurinpitorangeistuksen määrääminen siirtyisi kokonaisuudessaan laitoksen johtajalle. Tästä seuraisi, että sama henkilö, laitoksen johtaja, sekä tutkii että ratkaisee vankiin kohdistuvat epäilyt. Apulaisoikeusasiamies piti tätä oikeusturvan kannalta ongelmallisena ja katsoi, että johtokuntien lakkauttamista tulisi käsitellä yhdessä vankien oikeusturvaa parantavan muutoksenhakeuhdotuksen kanssa.

Voimassa olevan lain mukaan rangaistuslaitoksen johtaja saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 14 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 7 vuorokauden ajaksi. Johtokunta saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20 vuorokauden ajaksi sekä suoritettua ajan menetyksestä enintään 20 vuorokauden ajaksi (RTL 2:10 a).

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on tutkittava asia yhdessä jonkun johtokunnan jäsenen tai kutsumansa esteettömän henkilön kanssa (RTL 2:10 b).

Vankilan johtokuntaan kuuluvat vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen (134/1986) 14 §:n mukaan virkansa puolesta rangaistuslaitoksen johtaja, lääkäri, kaksi apulaisjohtajaa sekä hallintopäällikkö, talousjohtaja tai talouspäällikkö. Lisäksi johtokuntaan kuuluu vankeinhoito-osaston määräämä sosiaali- ja opetustoimen apulaisjohtaja, sosiaalipäällikkö tai sosiaalityöntekijä. Edelleen laitoksen henkilökunta valitsee vaalilla johtokuntaan kolme edustajaa ja oikeusministeriö määrää yhden maallikkojäsenen. Vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 19 §:n mukaan johtokunnan puheenjohtajana toimii rangaistuslaitoksen johtaja. Käytännössä vankilan johtokunnan merkitys

kurinpitoasioissa on vähäinen. Vuonna 1999 vankeinhoitolaitoksessa määrättiin yhteensä 1 041 kurinpitorangeistusta. Niistä varoituksia oli 301, oikeuksien menetyksiä 8, alle seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistuksia 718 ja yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistuksia 14. Yksinäisyysrangaistuksen yhteydessä suoritettua ajan menetys määrättiin 16 tapauksessa.

Vankilan johtaja voi yksin päättää yleisimmin käytetyistä kurinpitorangeistuksista, varoituksista ja alle seitsemän vuorokauden yksinäisyydestä. Vuonna 1999 nämä käsittivät 98 % kaikista kurinpitorangeistuksista.

Käytännössä ainoastaan ne yksinäisyysrangaistukset, joihin liittyy suoritettua ajan menetys, tulevat vankilan johtokunnan päätettäväksi. Näin ollen vankilan johtajan merkitys vankien kurinpitomenettelyssä on jo nyt erittäin keskeinen. Johtaja vastaa rikkomusten tutkinnasta, päättää lähes kaikista kurinpitorangeistuksista ja toimii johtokunnan puheenjohtajana käsiteltäessä ankarimpia kurinpitorangeistuksia.

Käsittely käräjäoikeudessa

Oikeudelliselta luonteeltaan vankien muutoksenhaku kurinpitoasioissa rinnastuu lähinnä sotilaskurinpitolaain (331/1983) mukaiseen muutoksenhakuun kurinpitorangeistuksista. Kummassakin tapauksessa kurinpitorangeistus voi olla seurauksena teosta, joka täyttää yleisen rikoksen tunnusmerkistön, tai järjestyserikkomuksesta, josta koituu seuraamus vain laitosten erityisolaisissa. Sotilaiden kurinpitorangeistuksissa muutosta kurinpitovaltaa käyttävän sotilasviranomaisen päätökseen haetaan yleiseltä tuomioistuimelta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

RTL:ia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistuksen tosiasialliseen pituuteen vaikuttavista harkinnanvaraisista päätöksistä voidaan hakea muutosta. Uudistuksen tavoit-

teena on taata tältä osin vangille perustuslain 21 §:n mukaiset oikeusturvan edellytykset.

Muutoksenhaun piiriin kuuluisivat suoritettujen ajan menettämistä ja ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä koskevat päätökset. Muutoksenhaun kohteeksi tulevien asioiden laadun ja muutoksenhaun käytännön järjestämiseen liittyvien syiden vuoksi esityksessä ehdotetaan, että muutoksenhaku tehtäisiin yleiseen tuomioistuimeen, ensi asteena käräjäoikeuteen.

Lisäksi ehdotetaan, että vankien kurinpitäjärjestelmä yhdenmukaistetaan, jotta muutoksenhaku voitaisiin laitostyyppistä ja kurinpitopäätöksen luonteesta riippumatta järjestää joustavasti ja järkevästi. Yhdenmukaistaminen merkitsisi sitä, että avolaitoksissa siirryttäisiin suljettujen laitosten kurinpitäjärjestelmään ja samalla luovutettiin nykyisestä avolaitosajan menettämisestä. Sen sijasta sovellettaisiin suoritettujen ajan menetystä.

Edelleen esityksessä ehdotetaan, että kurinpitörangaistuksista päättäisi vankilan johtaja ja vankiloiden johtokunnat lakkautettaisiin. Esityksen mukaan vangilla olisi valitusoikeus suoritettujen ajan menetyksestä, josta nykyisin päättää vankilan johtokunta. Tämä parantaisi oleellisesti vangin oikeusturvaa, koska asia olisi valituksella mahdollista saattaa riippumattoman tuomioistuimen käsiteltäväksi. Toisaalta vankilan johtokunnan merkitys oikeusturvan takaajana jää vähäiseksi, koska se ei ole rangaistuslaitoksesta ja sen johtajasta erillinen ja riippumaton elin.

Tästä syystä esityksessä ehdotetaan, että kaikista kurinpitörangaistuksista päättäisi vankilan johtaja. Samalla ehdotetaan kumottavaksi säännökset, jotka koskevat johtokunnan jäsenen osallistumista rikkomuksen tutkintaan (RTL 2:10 b) ja johtokunnalle kahlehtimisesta tai yksinäishuoneeseen sijoittamisesta tehtävää ilmoitusta (RTL 2:11). Tämä merkitsisi samalla vankiloiden johtokuntien lakisääteisten tehtävien lakkaamista.

Oma erillinen kysymyksensä on avolaitosajan menettäminen, josta ei ole tehty päätöksiä laitostasolla. Myös tästä ehdotetaan edellä esitetyn perusteiden, että luovuttaessa

avolaitosajan menettämisestä ja siirryttäessä suoritettujen ajan menettämiseen kurinpidollinen päätösvalta olisi vankilan johtajalla.

Lisäksi ehdotetaan luovuttavaksi poistumis- ja opintolupiin liittyvästä harkintavallasta, jonka nojalla lupa-aika voidaan jättää laskematta rangaistusajaksi. Näiltä osin ehdotetaan siirryttäväksi siihen käytäntöön, jota jo sovelletaan siviilityöluissa. Harkintavallan poistumisen jälkeen ei olisi tarvetta muutoksenhaun järjestämiseen näistä päätöksistä.

4. Esityksen vaikutukset

Sellaisia rangaistuksen pituuteen vaikuttavia päätöksiä, jotka tulisivat ehdotetun muutoksenhaun piiriin, tehtiin vuonna 1999 noin 300. Voidaan arvioida, että näihin päätöksiin haetaan muutosta alle 100 tapauksessa vuodessa. Koska muutoksenhaun kohteena olevia päätöksiä tehtäisiin noin 20 eri vankilapaikkakunnalla, yksittäisen käräjäoikeuden käsiteltäväksi tulevien asioiden määrä jäisi todennäköisesti alle 10 valitukseen vuodessa. Hovioikeuksiin muutoksenhakuja tulisi ilmeisesti vain satunnaisesti.

Uudistuksen yleisille tuomioistuimille aiheuttamaksi kokonaistyömääräksi arvioidaan yksi henkilötyövuosi. Tämä jakautuisi noin 20 eri vankilapaikkakunnalla toimivan käräjäoikeuden kesken. Valitusten määrän lisäksi tuomioistuinten kokonaistyömäärään vaikuttaisi erityisesti se, että istuntoja järjestettäisiin vankiloiden tiloissa ja että muutoksenhaut käsiteltäisiin kiireellisinä.

Valituksen tekijällä olisi oikeus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa (87/1973) säädettyjen edellytysten täyttyessä maksuttomaan oikeudenkäyntiin ja oikeus käyttää avustajaa. Tältä osin kustannukset valtiolle arvioidaan 200 000 - 300 000 markaksi vuodessa.

Lisäksi valtioon saatettaisiin kohdistaa korvausvaatimuksia, jotka perustuisivat syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettuun lakiin (422/1974). Tämä voisi tapahtua esimerkiksi

tilanteessa, jossa suoritetun ajan menetystä koskeva päätös on pantu täytäntöön, mutta muutoksenhaku on kesken vangin laitostäytäntöönpanon päättyessä. Jos kurinpitopäätös valituksen johdosta myöhemmin muuttuu, sen perusteella mahdollisesti haettaisiin korvausta. Nämä tilanteet olisivat kuitenkin harvinaisia.

Vankiloiden työmäärää uudistus lisäisi, koska kurinpitopäätökset siirtyisivät vankiloiden tehtäväksi, vankilat vastaisivat osaltaan muutoksenhakuun liittyvistä käytännön järjestelyistä ja tuomioistuinkäsittelyssä edellytettäisiin kurinpitopäätöksen tehneen viranomaisen tai häntä edustavan virkamiehen läsnäoloa. Kuten tuomioistuintenkin tapauksessa, työmäärän kasvu jakautuisi monien eri laitosten kesken.

Koska kysymys on oikeusturvaa edistävästä uudesta järjestelmästä, uudistuksen myötä minkään viranomaisen työtehtävät eivät merkittävästi vähene. Uudistus vähentää hieman rikosseuraamusviraston työtä avolaitosajan menettämisasiossa. Uudistus ilmeisesti myös vähentää eduskunnan oikeusasiamiehelle ja oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle osoitettujen kanteluiden määrää vankien kurinpitoasioissa.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu oikeusministeriön

vankeusrangaistuskomitealle 22 päivänä kesäkuuta 2000 antamaan toimeksiantoon. Asiaa on valmisteltu vankeusrangaistuskomiteassa kesä-lokakuussa 2000. Vankeusrangaistuskomitea jätti vankien muutoksenhakua koskevan välimietintönsä oikeusministerille 30 päivänä lokakuuta 2000.

Komitean välimietintöä koskeva kuulemistilaisuus järjestettiin oikeusministeriössä 28 päivänä marraskuuta 2000. Tilaisuudessa kuultiin tai kirjallisen lausunnon toimittivat Helsingin, Oulun, Riihimäen ja Turun käräjäoikeudet, oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, vankeinhoiton koulutuskeskus, Hämeenlinnan, Pelson ja Riihimäen keskusvankilat, Turun lääninvankila, Satakunnan avovankila, Käräjäoikeustuomarit ry. ja Suomen Asianajajaliitto.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esityksessä ehdotetut muutokset liittyvät lakiin rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta, joka tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001. Jotta ehdotetut muutokset voitaisiin ottaa huomioon rikosseuraamusviraston toimintaa järjestettäessä, ne ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samanaikaisesti.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §. Pykälän 2 momentissa säädetään poistumislupa-ajan lukemisesta

rangaistusajaksi. Voimassa olevan lain mukaan aika, jonka vanki on poistumisluvan nojalla rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa RTL:n muuttamisesta annetun, 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulevan lain mukaan rikosseuraamusviraston tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi.

Yleisperusteluissa esitetyn kurinpidon yhdenmukaistamisen vuoksi ehdotetaan, että poistumislupa-ajan rangaistusajaksi laskematta jättämiseen liittyvästä harkintavallasta luovutaan. Ehdotuksen mukaan silloin, jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen poistumislupaehdoissa mainittuna määräaikana, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

Koska säännös ei ehdotetussa muodossaan sisältäisi rangaistuksen pituuteen vaikuttavaa harkintavaltaa lupa-ajan suhteen, päätöksestä ei voisi valittaa yleiseen tuomioistuimeen.

Muutos tuskin vaikuttaa vallitsevaan käytäntöön, koska poistumislupa-ajan rangaistusajaksi lukematta jättämistä sovelletaan vähän. Poistumislupaehtojen rikkomistapauksissa olisi edelleen mahdollista käyttää kurinpitorangeistuksia, myös suoritettun ajan menetystä.

Ehdotus muuttaisi poistumisluvissa noudatettun, oikeusministeriön vankeinhoitosaston määräyksen (8/011/95) perustuvan käytännön, jonka mukaan poistumisluvan rikkomistapauksissa määrätyn paluupäivän ja todellisen paluupäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi mainittuja päiviä lukuun ottamatta. Ehdotuksen mukaan määrättyä ja todellista paluupäivää ei luettaisi rangaistusajaksi. Periaatteeltaan ehdotus vastaa vangin karkaamista koskevaa 2 luvun 3 c §:n säännöstä.

10 a §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että rangaistuslaitoksen johtaja päättäisi kaikkien kurinpitorangeistusten käytöstä. Ne kurinpitorangeistukset, jotka ovat kuuluneet vankilan johtokunnan päätösvaltaan, siirtyisivät vankilan johtajan päätettäväksi.

Pykälän 2 ja 3 momenttiin otettaisiin nykyisen 4 ja 6 momentin säännökset sanamuodoltaan muutettuina.

10 b §. Pykälän 2 momentissa säädetään rikkomusten tutkinnasta. Ehdotuksen mukaan momentista poistettaisiin vankilan johtokuntaa koskevat maininnat.

11 §. Pykälän 3 momentissa säädetään, että väkivaltaisuuden hillitsemiseksi suoritettusta vangin kahlehtimisesta tai yksinäishuoneeseen sijoittamisesta on ilmoitettava viipymättä johtokunnalle.

Ehdotuksen mukaan asiasta olisi ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §. Pykälässä säädetään vankityöstä, omasta työstä ja siviilityöstä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti. Siinä säädettäisiin, että jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen siviilityöluvan ehdoissa mainittuna määräaikana, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §. Pykälässä säädetään opintoluvista. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi poistumis- ja siviilityöluvaa vastaavalla tavalla.

Lisättävä säännös ei ehdotetussa muodossaan sisällä rangaistuksen pituuteen vaikuttavaa harkintavaltaa lupa-ajan suhteen, joten päätöksestä ei voisi valittaa yleiseen tuomioistuimeen.

4 luku. Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

7 §. Pykälässä säädetään avolaitosmääräyksen peruuttamisesta, avolaitosten kurinpidosta ja avolaitosajan menettämisestä.

Ehdotettu 1 momentti koskee tilannetta, jossa vangille määrätään kurinpitorangeistus, hänen avolaitosmääräyksensä peruutetaan ja hänet siirretään suljettuun laitokseen. Tällöin rangaistuslaitoksen johtajan käytettävissä olisivat 2 luvun 10 §:n mukaiset kurinpitorangeistukset. Vallitsevaan käytäntöön nähden uutta olisi se, että kurinpitorangeistuksen määräämisestä ei välttämättä seuraisi avolaitosmääräyksen peruuttaminen. Avolaitosmääräyksen peruuttamisesta päättäisi rangaistusten täytäntöönpanon hallintouudistuksen mukaisesti rikosseuraamusvirasto, kurinpitorangeistuksesta rangaistuslaitoksen johtaja.

Ehdotetun 2 momentin mukaisissa tilanteissa vangille määrättäisiin kurinpitorangeistus, mutta avolaitosmääräystä ei peruutettaisi. Tällöin rangaistuslaitoksen johtaja käyttäisi kurinpitovaltaa ilman, että tähän liittyisi avolaitosmääräyksen peruutus.

Avolaitosten kurinpidossa ehdotus merkitsi sekä järjestelmän lieventymistä että kiristymistä. Yleisin peruste avolaitosajan

menettämislle ovat päihderikkomukset. Vallitsevan käytännön mukaan päihdetapauksissa avolaitosaikaa menetetään 14 vuorokautta. Tämä on sovitettavissa suoritettun ajan menetyksen rajoihin, koska suoritettun ajan menetyksessä enimmäismäärä on 20 vuorokautta.

Suoritettun ajan menetys ja avolaitosajan menetys poikkeavat sisällöllisesti toisistaan. Suoritettun ajan menetykseen liittyy 2 luvun 10 §:n mukaisesti aina yksinäisyys. Vanki pidetään erillään muista vangeista, eikä hän yleensä voi osallistua vankityöhön, vapaa-ajan toimintaan tai muuhun toimintaan. Lisäksi yksinäisyyteen voi liittyä kirjaston käyttöä, televisio- ja radio-ohjelmien seuraamista sekä muuta harrastus- ja askartelutoimintaa koskevia rajoituksia. Myös ulkoilussa ja peseytymisessä vanki pidetään erillään muista.

Sen sijaan avolaitosajan menetys koskee vain tiettyä rangaistusajaa, mutta siihen ei sisälly vangin pitämistä erillään. Koska suoritettun ajan menetys on avolaitosajan menetystä ankarampi kurinpitovangin, pituudeltaan saman mittaiset seuraamukset eivät ole rinnastettavissa.

Avolaitoksesta luvatta poistumisesta on vallitsevan käytännön mukaan seurauksena kahden kuukauden avolaitosajan menetys tai, jos avolaitosaika on lyhyempi kuin kaksi kuukautta, tämän lyhyemmän ajan menetys.

Ehdotuksen mukaan avolaitoksesta luvatta poistumisesta voisi olla seurauksena enintään suoritettun ajan menetyksen enimmäismäärä, 20 vuorokautta. Tältä osin seuraamukset keskimäärin lievenisivät, koska pitkiä kahden kuukauden menetyksiä ei voitaisi käyttää.

Ehdotettu enimmäismäärä vastaa pituudeltaan sitä rangaistustasoa, jota tuomioistuimet soveltavat tuomituissa vangin karkaamisesta rikoslain perusteella. Näin tasoittuisi se ero, joka nyt vallitsee vangin poistumisesta johtuvan avolaitosajan menettämisen ja vangin karkaamisen välillä. Nykyisellään kahden kuukauden avolaitosajan menettäminen on olennaisesti vangin karkaamisesta aiheutuvaa rangaistusta ankarampi.

Lisäksi nykyisen käytännön epäkohtana voidaan pitää sitä, että avolaitoksesta poistumisen yhteydessä seuraamus kytkeytyy

siihen, kuinka pitkään vanki on ollut avolaitoksessa. Pisimmillään menetys on kaksi kuukautta, mutta jos avolaitosaika on vain muutamia päiviä, seuraamus avolaitoksesta poistumisesta on lievä.

Ehdotuksesta seuraisi, että avolaitoksesta poistumisen seurauksena ei enää kytkettäisi avolaitoksessa oltuun aikaan. Menettely olisi sama kuin tuomioistuimen käsitellessä vangin karkaamista, jolloin oleellista seuraamuksen kannalta ei yleensä ole se, kuinka pitkään vanki on ollut rangaistuslaitoksessa ennen karkaamista.

Lisäksi vankiloiden kurinpidon yhdenmukaistamiseksi ehdotetaan, että vähäisissä avolaitoksissa tapahtuneissa rikkomuksissa ei enää voitaisi käyttää seuraamuksena siirtoa suljettuun vankilaan määrääjäksi.

7 luku. **Muutoksenhaku**

Muutoksenhakua koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi lakiin lisättävään 7 lukuun.

1 §. *Valitusoikeus.* Pykälä sisältää säännökset valitusoikeudesta ja valituksen kohteena olevista päätöksistä.

Pykälän 1 momentin mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, joka koskee ehdotonta suoritettun ajan menetystä, ehdollisena määrätyn menetyksen täytäntöönpanoa ja ehdonalaisen vapautumisen lykkäämistä 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetyistä kahden kolmanneksen ajasta.

Koska avolaitoksia koskevaa 4 luvun 7 §:ää samalla muutettaisiin siten, että avolaitosajan menetyksestä luovutaan ja avolaitoksissa siirrytään suljettujen laitosten kurinpitojärjestelmään, valitusmahdollisuus koskisi kaikkia rangaistusajan tosiasialliseen pituuteen vaikuttavia harkinnanvaraisia kurinpitopäätöksiä.

Koska lisäksi poistumis- ja opintolupaehtojen rikkomiseen liittyvä rangaistusajaksi lukematta jättämisen mahdollisuus ehdotetaan poistettavaksi ja siirryttäväksi siviilityöluvuissa noudatettavaan käytäntöön, harkinnanvaraisuuden poistuessa valitusmahdollisuus ei näistä päätöksistä olisi tarpeen.

Ehdonalaisesta vapautumisesta säädetään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa, että vanki voidaan vapauttaa ehdonalaisesti, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmannesta tai, jos ehdonalaista vapautumista on erityisiä syitä, puolet rangaistuksesta, kummassakin tapauksessa vähintään 14 päivää.

Esityksessä ehdotetaan muutoksenhakumahdollisuutta vain päätöksiin, jotka lykkäävät ehdonalaista vapautumista kahden kolmanneksen ajasta. Erityistä syytä koskevaan päätökseen ei voisi hakea muutosta. Perusteluna on se, että erityisen syyn suhteen menettely on kaavamaista.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksen (9/011/95) mukaan erityisenä syynä, jonka perusteella määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava vanki voidaan päästää ehdonalaista vapautumista suorittuaan puolet rangaistuksesta, pidetään vangin ensikertalaisuutta. Vankeinhoidollisena ensikertalaisena vankina pidetään vankia, joka rikoksen tekopäivää edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole Suomessa eikä muussa Pohjoismaassa rangaistuslaitoksessa suorittanut vankeusrangaistusta. Koska säännökseen ei sovelletussa muodossaan sisälly harkintavaltaa erityisen syyn suhteen, muutoksenhakumahdollisuutta siihen ei ehdoteta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan muutoksenhakurajoitusta. Siinä kielletäisiin muutoksenhaku muihin vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskeviin päätöksiin. Rajoitus on tarkoitettu tilapäiseksi. Muutoksenhaun laajentamista koskevat säännökset ovat parhaillaan vankeusrangaistuskomitean valmisteltavana.

2 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Pykälän 1 momentin mukaan suoritetun ajan menetystä ja ehdonalaista vapautumista lykkäämistä koskevasta päätöksestä valitettaisiin käräjäoikeuteen.

Edelleen pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että muutosta haettaisiin siltä käräjäoikeudelta, jonka tuomiopiirin alueella 1 §:n 1 momentin mukainen päätös on tehty. Käräjäoikeus voisi myös siirtää asian järjestysrikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka

muuhun käräjäoikeuteen, joka asian selvittämisen, kustannusten tai muiden seikkojen vuoksi nähdään soveliaaksi. Viimeksi mainittuihin voisivat kuulua esimerkiksi tilanteet, joissa vanki muutoksenhakua käsiteltäessä on jo vapautunut. Siirtäminen voisi tapahtua joko asianosaisen, vankilan tai tuomioistuimen aloitteesta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että käräjäoikeus olisi muutoksenhakemusta käsitellessään päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Tämän ohella asia voidaan käsitellä lautamieskokoontilassa. Asia käsitellään käräjäoikeuden istunnossa, joka voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään. Tämä mahdollistaa käsittelyn muun muassa vankilassa.

Käräjäoikeuslain 17 §:n mukaan notaaria ei saa yksin tai käräjäoikeuden puheenjohtajana määrätä käsittelemään asiaa, joka laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeana ratkaisuna. Vangin muutoksenhakuasiat olisivat asioita, joita notaari ei yksin voisi käsitellä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 5 §:n mukaista selvitystä vangin taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

3 §. *Valituksen tekeminen.* Pykälän 1 momentin mukaan valitus tehdään kirjallisesti. Valitukselle ehdotetaan yhden viikon määräaika siinä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu asianosaiselle tiedoksi.

Lyhyen muutoksenhakuajan perusteluksi voidaan esittää seuraavaa. Muutoksenhaun kohteeksi tulevat asiat ovat yleensä sakkorikoksia, joita ei rikoslain 2 luvun 13 §:n nojalla saateta tuomioistuimeen. Vastaavan pituinen viikon vastustamisaika on käytössä rangaistusmääräysmenettelyssä. Tekojen laatua ajatellen sama määräaika on perusteltavissa myös vangin valitusasiassa. Vielä lyhyempää valitusaikaa sovelletaan sotilaskurinpäätöksissä, jossa valitusaika on kolme päivää.

Yhtenä syynä muutoksenhakuajan lyhyyteen

ja valituksen kiireelliseen käsittelyyn kurinpitoasioissa on se, että näin voidaan ehkäistä tilanteita, joissa muutoksenhaku on kesken rangaistuksen laitostäytäntöönpanon päättyessä. Vangin kannalta lyhyestä muutoksenhakuajasta aiheutuvia haittoja ehkäisevät ehdotetun 4 §:n säännökset uuden määräajan asettamisesta, 6 §:n säännökset päätöksen tekijän ja rangaistuslaitoksen johtajan velvollisuuksista ja tuomioistuinta koskeva 7 §:n säännös asian perusteellisesta käsittelystä.

Edelleen 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle. Tällä tarkoitetaan sen laitoksen johtajaa, johon vanki valituksen tehdessään on sijoitettuna. Yleensä rangaistuslaitoksen johtaja on myös muutoksenhaun kohteena olevan päätöksen tekijä.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistuslaitoksen johtaja toimittaa valituskirjelmän viipymättä käräjäoikeuden kansliaan ja liittää mukaan asiassa kertyneen asiakirja-aineiston ja oman selvityksensä. Kun 1 päivänä elokuuta 2001 voimaan tulevassa laissa tarkoitettu rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeuteen toimitettaessa tulee ilmoittaa, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Pykälän 3 momentin mukaan valitus tulisi vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitettut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan.

Pykälän 4 momentin mukaan vanki ei menettäisi puhevaltaansa, vaikka hän toimittaisi valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen.

4 §. *Uuden määräajan asettaminen.* Pykälän mukaan valitukselle voidaan asettaa uusi määräaika laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä. Mahdollisuus asettaa uusi määräaika on tarpeen erityisesti siksi, että muutoksenhakuajaksi on lyhyt ja muutoksenhaku saattaa vaikeutua vankiloihin liittyvien erityisolojen, esimerkiksi kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta johtuvien seikkojen tai vankilasta toiseen siirtämisen

vuoksi. Hyväksyttävän syyn määrittely jäisi oikeuskäytännön varaan.

Uutta määräaika olisi pyydyttävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen olisi liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin vastaava säännös kuin 3 §:n 4 momenttiin.

Koska 3 §:ssä ehdotettu valitusaika on lyhyt, uuden määräajan asettaminen ei edellyttäisi, että määräaika haetaan valitusajan kuluessa, vaan viikon kuluessa esteen päättymisestä. Jos hakemus hylätään, käräjäoikeuden päätökseen voitaisiin hakea muutosta hovioikeudelta.

5 §. *Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Pykälän mukaan valituksella ei olisi lykkäävää eli suspensiivista vaikutusta. Tuomioistuin voisi kuitenkin asianosaisen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan määrätä täytäntöönpanon keskeytettäväksi.

Perusteluna ratkaisulle on se, että muutoin rangaistusajan pituuteen vaikuttavat päätökset jäisivät rangaistusaikana täytäntöön panematta tilanteissa, joissa vanki ehtii vapautua ennen täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun antamista. Tämä ilmeisesti lisäisi valitusmenettelyllä keinottelua.

6 §. *Päätöksen tekijän velvollisuudet.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että tehtäessä päätöstä suoritettuna ajan menetyksestä tai ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, päätöksen tekijän on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määräpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Pykälän 2 momentin mukaan rangaistuslaitoksen johtajan tulisi huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi ottaa osaa valituksen oikeuskäsittelyyn. Säännös on tärkeä erityisesti siksi, että suoritettuna ajan menetykseen liittyy aina yksinäisyys, joka rajoittaa vangin toimintamahdollisuuksia.

7 §. *Pääkäsittely käräjäoikeudessa.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätöksen tekijän tai häntä edustavan

virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Asia voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisena.

Pykälän 2 momentin mukaan käräjäoikeuden olisi huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Säännös vastaa lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 6 §:n 3 momenttia. Valitusasia olisi käsiteltävä kiireellisenä. Tuomioistuimen rooli asian selvittämisessä olisi rikosasiassa noudatettavaan menettelyyn verrattuna korostunut, koska muutoksenhakuasiat koskevat yleensä rikokseen perustuvia kurinpitorangeistuksia, joiden käsittelyyn syyttäjä ei tuomioistuimessa osallistuisi. Käräjäoikeuden velvollisuutena olisi tarpeellisessa määrin aktiivisen prosessinjohton keinoin ja tarvittaessa myös omasta aloitteestaan selvittää asiaan liittyvää tosiseikastoa ja hankkia asiaan liittyvää selvitystä.

Tuomioistuimen tulisi tarpeen vaatiessa velvoittaa valituksen tekijä ja mahdolliset todistajat saapumaan kuultaviksi istuntoon. Tuomioistuin olisi myös oikeutettu oma-aloitteisesti hankkimaan näyttöä siinä määrin kuin se katsotaan tarpeelliseksi. Näytön hankkimisen osalta tulisivat sovellettavaksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:stä ilme-nevät periaatteet. Tuomioistuimen tulisi myös tavalliseen tapaan huolehtia todistajien kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Pykälän 3 momentin mukaan valitusten käsittelyssä käräjäoikeudessa on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että muutoksenhakuasiat käsitellään välittömässä ja suullisessa pääkäsittelyssä.

8 §. *Valitus hovioikeuteen ja muutoksenhaku hovioikeuden ratkaisuun.* Ehdotuksen mukaan käräjäoikeuden päätökseen voitaisiin hakea muutosta valittamalla hovioikeudelta. Menettelyn osalta viitattaisiin oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 luvun säännöksiin.

1.2. Oikeudenkäymiskaari

25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

6 §. Pykälän mukaan vanki saa rikosasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy vangin ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi RTL 7 luvun mukainen vangin valitusasia.

1.3. Laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä

1 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 kohta, jonka mukaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettua lakia sovellettaisiin RTL 7 luvun mukaiseen vangin valitusasiaan.

Ehdotuksen mukaan valitusasiassa voidaan myöntää maksuton oikeudenkäynti ja määrätä avustaja. Näitä koskisivat maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetussa laissa säädetyt rajoitukset. Lain 2 §:n mukaan maksutonta oikeudenkäyntiä ei myönnetä, jos käsiteltävällä asialla on asianomaiselle vähäinen merkitys. Lain 10 §:n mukaan tuomioistuimen on määrättävä maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle avustaja, jos tämä ei kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa. Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan avustajaa ei saa määrätä yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan määräämistä.

RTL 7 luvun mukaiset valitukset koskisivat suoritettun ajan menetystä tai ehdonalaisen vapauden lykkäystä. Tällöin suoritettava laitosaika pidentyy, mitä voidaan pitää

sakkoa ankarampana seuraamuksena. Oikeusturvan ja asian selvittämisen kannalta merkitystä on lisäksi sillä, että kurinpitorangeistusta määrättäessä ei suoriteta esitutkintaa, eikä syyttäjä osallistu valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

1.4. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista

6 §. Pykälässä luetellaan maksuttomat suoritteet, joissa lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä. Ehdotuksen mukaan luetteloon lisättäisiin RTL 7 luvun mukainen valitusasia.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan elokuun 1 päivänä elokuuta 2001 samanaikaisesti rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain kanssa.

RTL 7 luvun mukaista oikeutta hakea muutosta sovellettaisiin päätöksiin, jotka tehdään tämän lain tultua voimaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 3 b §:n 2 momentti, 10 a §, 10 b §:n 2 momentti, 11 §:n 3 momentti sekä 4 luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 3 b §:n 2 momentti laissa 137/2001, 10 a § laeissa 612/1974 ja 349/1990, 10 b §:n 2 momentti ja 11 §:n 3 momentti mainitussa laissa 612/1974 sekä 4 luvun 7 § viimeksi mainitussa laissa, laissa 128/1995 ja mainitussa laissa 137/2001, sekä

lisätään 3 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 612/1974 ja 137/2001, uusi 3 momentti, ja 8 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 7 luku seuraavasti:

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivinä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää vangin rankaisemisesta varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20 vuorokauden ajaksi taikka, jollei edellä mainittuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritetun ajan menetyksellä. Suoritetun ajan menetyksen yhteenlaskettu aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää. Johtaja päättää myös ehdollisena määrätyn kurinpitörangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyserikkomuksen vuoksi.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä 20 vuorokautta, yksinäisyysrangaistus voidaan panna

täytäntöön aikaisintaan seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomitaan tuomioistuimessa rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitörangaistus, kurinpitörangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

10 b §

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun esteettömän henkilön kanssa.

11 §

Jos kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen vangin väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, mahdollisuuksien mukaan on kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivinä, määrätyn

päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksissa

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan, ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä hänelle 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitörangaistuksen.

Vaikka rikkomuksen seuraamuksena ei ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitoksessa olevalle voidaan määrätä 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitörangaistus. Ehdottomana määrätyn yksinäisyyden täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

7 luku

Muutoksenhaku

1 §

Valitusoikeus

Vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla:

- 1) määrätään suoritettun ajan menetys ehdottomana,
- 2) määrätään ehdollinen suoritettun ajan menetys pantavaksi täytäntöön; taikka
- 3) ehdonalaista vapautumista lykätään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetystä kahdesta

kolmanneksesta suoritetusta vankeusrangaistusta.

Muuhun vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Muutosta haetaan valittamalla kärjäoikeuteen. Toimivaltainen tuomioistuin on sen paikkakunnan kärjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös suoritettun ajan menetyksestä tai ehdonalaisten vapautumisen lykkäämisestä on tehty. Kärjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestysrikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan kärjäoikeuteen taikka muuhun kärjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Kärjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 5 §:ssä tarkoitettua selvitystä taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei kärjäoikeus toisin määrää.

3 §

Valituksen tekeminen

Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle.

Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä kärjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisten vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja

kärjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Valitus tulee vireille kärjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitettut asiakirjat

saapuvat tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä valittajan poissaolon seurauksista.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

4 §

Uuden määräajan asettaminen

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaikaa on pyydetävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

5 §

Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Valitus ei keskeytä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Päätöksen tekijän velvollisuudet

Kun tehdään 1 §:n 1 momentin mukainen päätös, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määräpäivä

valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Rangaistuslaitoksen johtajan tulee huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

7 §

Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijällä on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisena.

Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

8 §

Valitus hovioikeuteen ja muutoksenhaku hovioikeuden ratkaisuun

Muutosta käräjäoikeuden päätökseen haetaan valittamalla hovioikeuteen. Valitusasia on hovioikeudessa käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä hovioikeudessa ja muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 26 ja 30 luvussa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Tässä laissa tarkoitettua oikeutta hakea muutosta sovelletaan päätöksiin, jotka on tehty lain tultua voimaan.

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §, sellaisena kuin se on laissa 165/1998, seuraavasti:

25 luku

**Muutoksenhaku käräjäoikeudesta
hovioikeuteen**

6 §

Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun mukaisessa valitusasiassa ilmoittaa

tyytymättömyyttä vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttä vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

3.

Laki**maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 111/2000, seuraavasti:

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

- 1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa;
- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;

- 4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyn määräajan palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa;
- 6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa; taikka
- 7) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

4.

Laki

tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 901/1998, sekä
lisätään 6 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 714/1994 ja 1651/1995 sekä mainitussa laissa 901/1998, uusi 23 kohta seuraavasti:

6 §

lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa
valitusasiassa.

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa;
23) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Helsingissä 23 päivänä helmikuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Liite

Rinnakkaistekstit

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 2 luvun 3 b §:n 2 momentti, 10 a §, 10 b §:n 2 momentti, 11 §:n 3 momentti sekä 4 luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 3 b §:n 2 momentti laissa 137/2001, 10 a § laeissa 612/1974 ja 349/1990, 10 b §:n 2 momentti ja 11 §:n 3 momentti mainituissa laissa 612/1974 sekä 4 luvun 7 § viimeksi mainituissa laissa, laissa 128/1995 ja mainituissa laissa 137/2001, sekä

lisätään 3 luvun 6 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 612/1974 ja 137/2001, uusi 3 momentti, ja 8 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainituissa laissa, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 7 luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

3 b §

Aika, jonka vanki 1 momentissa tarkoitetun luvan nojalla on rangaistuslaitoksen ulkopuolella, luetaan rangaistusajaksi, jos hän on noudattanut lupaan liittyviä ehtoja. Muussa tapauksessa rikosseuraamusviraston tai sen antamien ohjeiden mukaan rangaistuslaitoksen johtajan on määrättävä, luetaanko aika kokonaan, osaksi tai lainkaan rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyinä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi. Jos vanki on rikkonut poistumisluvan ehtoja, se voidaan ottaa huomioon uuden poistumisluvan myöntämistä harkittaessa tai sen ehtoja määrättäessä.

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään neljäntoista vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä

10 a §

Rangaistuslaitoksen johtaja päättää vangin rankaisemisesta varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään 30 vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään 20

Voimassa oleva laki

enintään seitsemän vuorokauden ajaksi.

Johtokunta saa rangaista vankia varoituksella, oikeuksien menetyksellä enintään kolmenkymmenen vuorokauden ajaksi tai yksinäisyydellä enintään kahdenkymmenen vuorokauden ajaksi taikka, ellei edellä mainittuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteinen aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä yhdeksääkymmentä päivää.

Johtokunnan ehdollisena määräämän kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyserikkomuksen vuoksi päättää johtokunta.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä kaksikymmentä vuorokautta, yksinäisyysrangaistusta ei ole pantava täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomioistuimessa tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, viimeksi mainittu rangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

Ehdotus

vuorokauden ajaksi taikka, jollei edellä mainittuja rangaistuksia pidetä riittävinä, suoritettun ajan menetyksellä. Suoritettun ajan menetyksen yhteenlaskettu aika ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää. Johtaja päättää myös ehdollisena määrätyn kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanosta vangin koeaikana tekemän uuden järjestyserikkomuksen vuoksi.

Jos vankia on yhtäjaksoisesti pidetty yksinäisyydessä 20 vuorokautta, yksinäisyysrangaistus voidaan panna täytäntöön aikaisintaan seitsemän vuorokauden kuluttua mainitun ajan päättymisestä.

Jos vanki tuomitaan tuomioistuimessa rangaistukseen rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, kurinpitorangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

10 b §

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun johtokunnan jäsenen tai kutsumansa esteettömän henkilön kanssa. Jos rikkomus on käsiteltävä johtokunnassa, johtajan on saatettava asia käsiteltäväksi johtokunnan seuraavassa kokouksessa.

Rikkomuksesta tiedon saatuaan johtajan on viipymättä tutkittava asia yhdessä jonkun esteettömän henkilön kanssa.

11 §

Milloin kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava johtokunnalle.

Jos kahlehtiminen tai yksinäishuoneeseen sijoittaminen on tarpeen vangin väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, mahdollisuuksien mukaan on kuultava lääkäriä. Mainituista toimenpiteistä on viipymättä ilmoitettava rangaistuslaitoksen johtajalle.

3 luku

1....1..1.

Täytäntöönpanosta vankilassa

6 §

 Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

8 §

 Jos vanki ei palaa rangaistuslaitokseen lupaehdoissa määrättyä päivänä, määrätyn päivän ja todellisen paluupäivän tai kiinniottopäivän välistä aikaa ei lueta rangaistusajaksi.

4 luku

Täytäntöönpanosta avolaitoksessa

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan. Jos rikkomus katsotaan vähäiseksi, avolaitoksen johtaja voi rangaista syyllistä varoituksella tai määräämällä tämän siirrettäväksi vankilaan määräajaksi, enintään 14 vuorokaudeksi. Jos kyseessä on poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkominen, voidaan avolaitoksessa olevalle määrätä muukin 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitörangaistus, jollei rikkomuksen seuraamuksena ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan. Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

Jos avolaitoksessa oleva on järjestysrikkomuksen taikka poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtojen rikkomisen vuoksi toimitettu vankilaan tai

7 §

Avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai poistuu sieltä luvatta taikka rikkoo poistumisluvan, siviilityöluvan tai opintoluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan tai nuorisovankilaan suorittamaan rangaistustaan ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitörangaistuksen.

Vaikka rikkomuksen seuraamuksena ei ole siirto vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitoksessa olevalle voidaan määrätä 2 luvun 10 §:n mukainen kurinpitörangaistus.

Voimassa oleva laki

nuorisovankilaan, avolaitosaika luetaan rangaistusajaksi. Laitoksesta poistumisen vuoksi vankilaan tai nuorisovankilaan toimitetulle avolaitosaikaa ei lueta rangaistusajaksi. Rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn perusteella rikosseuraamusvirasto voi kuitenkin määrätä rangaistusajan laskemisesta toisin. Jos avolaitoksessa oleva on 1 momentin nojalla siirretty määräajaksi vankilaan tai nuorisovankilaan, avolaitosaikaa ei kuitenkaan saa määrätä menetetyksi. Sovellettaessa 2 momentin säännöksiä ei avolaitosajasta saman rangaistuskauden aikana saa jättää yhteensä kuutta kuukautta pitempää aikaa lukematta rangaistusajaksi.

Ehdotus

Ehdottomana määrätyn yksinäisyysrangaistuksen täytäntöönpanon ajaksi avolaitoksessa oleva voidaan siirtää vankilaan tai nuorisovankilaan.

7 luku

Muutoksenhaku

1 §

Valitusoikeus

Vangilla on oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla:

- 1) määrätään suoritettun ajan menetys ehdottomana,*
- 2) määrätään ehdollinen suoritettun ajan menetys pantavaksi täytäntöön; taikka*
- 3) ehdonalaista vapautumista lykätään 2 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetystä kahdesta kolmanneksesta suoritettua vankeusrangaistusta.*

Muuhun vangin oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen tuomioistuin on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös suoritettun ajan menetyksestä tai ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä on tehty.

Ehdotus

Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestysrikkomuksen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) 5 §:ssä tarkoitettua selvitystä taloudellisista oloista ei tarvitse esittää, ellei käräjäoikeus toisin määrää.

3 §

Valituksen tekeminen

Valitus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös valitusosoituksineen on annettu vangille tiedoksi. Valituskirjelmä toimitetaan rangaistuslaitoksen johtajalle.

Johtajan on viipymättä toimitettava valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan sekä liitettävä siihen jäljennökset kertyneestä asiakirja-aineistosta ja oma selvityksensä. Kun rikosseuraamusvirasto tekee päätöksen ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä, asiakirja-aineiston ja selvityksen toimittaa rikosseuraamusvirasto. Asiakirjoja käräjäoikeudelle toimitettaessa on ilmoitettava, milloin valituskirjelmä on saapunut.

Valitus tulee vireille käräjäoikeudessa silloin, kun 2 momentissa tarkoitetut asiakirjat saapuvat tuomioistuimen kansliaan. Tuomioistuimen on viivytyksettä annettava valittajalle ja päätöksen tekijälle tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä valittajan poissaolon seurauksista.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

4 §

Uuden määräajan asettaminen

Jos asianosainen laillisen esteen vuoksi tai muusta hyväksyttävästä syystä ei voi määräajassa hakea muutosta, käräjäoikeus asettaa hakemuksesta uuden määräajan valituksen tekemistä varten.

Uutta määräaikaa on pyydettävä käräjäoikeudelta kirjallisella hakemuksella, joka on toimitettava viikon kuluessa esteen päättymisestä rangaistuslaitoksen johtajalle. Hakemukseen on liitettävä selvitys esteestä tai muusta hakemuksen perusteena olevasta syystä.

Jos vanki on toimittanut valituskirjelmän uudessa määräajassa suoraan toimivaltaiseen tuomioistuimeen, hän ei menetä puhevaltaansa.

5 §

Valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Valitus ei keskeytä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun päätöksen täytäntöönpanoa, ellei tuomioistuin toisin määrää.

6 §

Päätöksen tekijän velvollisuudet

Kun tehdään 1 §:n 1 momentin mukainen päätös, vangille on samalla annettava kirjallinen valitusosoitus, jossa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin ja määröpäivä valituksen jättämiselle sekä selostettava, mitä valitusta tehtäessä on noudatettava.

Rangaistuslaitoksen johtajan tulee huolehtia siitä, että vangilla on mahdollisuus laatia valituskirjelmä ja että hän voi osallistua valituksen käsittelyyn tuomioistuimessa.

7 §

Pääkäsittely käräjäoikeudessa

Päätöksen tekijän tai häntä edustavan

virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä. Valituksen tekijälle on oikeus olla läsnä käräjäoikeudessa. Valitus voidaan käsitellä valituksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei käräjäoikeus pidä hänen henkilökohtaista kuulemistaan tarpeellisena. Käräjäoikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä. Asian käsittelystä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.

Tässä laissa tarkoitettua oikeutta hakea muutosta sovelletaan päätöksiin, jotka on tehty lain tultua voimaan.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 6 §, sellaisena kuin se on laissa 165/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

6 §
Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa valitusasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilaan saapumisensa jälkeisenä päivänä.

6 §
Vangittu taikka vankeusrangaistusta tai muuntorangaistusta suorittava henkilö saa rikosasiassa ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 7 luvun mukaisessa valitusasiassa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilan johtajalle. Jos tyytymättömyyden ilmoittamisen määräaika päättyy tällaisen henkilön ollessa oikeudenkäynnin tai vanginkuljetuksen vuoksi rangaistuslaitoksen ulkopuolella, hän saa ilmoittaa tyytymättömyyttään vankilaan

saapumisensa jälkeisenä päivänä.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä
elokuuta 2001.

3.

Laki

maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain
(87/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 111/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

- 1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain mukaisessa valitusasiassa;
- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyt määräjän palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa; tai
- 6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa.

Ehdotus

1 §

Maksuton oikeudenkäynti myönnetään tässä laissa säädetyillä ehdoilla Suomen kansalaiselle tai ulkomaalaiselle, joka, huomioon ottaen hänen tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat, ei asiaan osallisena vaikeuksitta kykene kokonaisuudessaan suorittamaan asian käsittelyn vaatimia menoja:

- 1) yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, rikos- tai hakemusasiassa taikka ulosottolain (37/1895) mukaisessa valitusasiassa;
- 2) sota-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 3) maa-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 4) hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävässä asiassa;
- 5) asiassa, joka koskee kantelua taikka lainvoiman saaneen tuomion purkamista tai menetetyt määräjän palauttamista 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa;
- 6) lähestymiskieltoa koskevassa asiassa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen luona tai tuomioistuimessa; taikka
- 7) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä
elokuuta 2001.

4.

Laki

tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 901/1998, sekä
lisätään 6 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 714/1994 ja 1651/1995 sekä mainitussa laissa 901/1998, uusi 23 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus
6 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

22) lähestymiskiellosta annetun lain mukaisessa asiassa.

22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa;
23) rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun mukaisessa valitusasiassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2001.
